

УДК 021.1/6

Валентина Корнієнко,
молодший науковий співробітник НБУВ

Наукове спілкування як один із ефективних засобів підвищення професіоналізму

У статті розглядається наукове спілкування як засіб підвищення кваліфікації працівників галузі бібліотекознавства. Аналізуються форми комунікації та ефективні шляхи організації обміну інформацією.

Ключові слова: комунікація, спілкування, бібліотекознавство, фахівець, бібліотечне спілкування.

Подальший розвиток бібліотекознавства без професійного спілкування неможливий. Спілкування між колегами на-самперед бажане для обміну результатами науково-дослідних розроблень, теоретичними та практичними напрацюваннями у галузі бібліотекознавства та суміжних наукових напрямках.

Як свідчить досвід, впровадження інноваційних технологій у життєдіяльність бібліотек стимулює розвиток внутрішньобібліотечної системи підвищення кваліфікації (ВСПК). У НБУВ застосовуються різні форми навчання персоналу, в тому числі й такі, як підвищення кваліфікації (ПКв), перепідготовка, самоосвіта. Логічно було б з'ясувати також ефективність безпосереднього спілкування фахівців і вчених у науковому середовищі, зокрема у галузі бібліотекознавства, що й є *метою* пропонованої публікації, в якій наукове спілкування досліджується як одна із форм ПКв-фахівців. Міжособистісне або бібліотечне спілкування (БС) на професійному рівні науковці відносять до самоосвітнього процесу і класифікують його як різновид самоосвіти. Спроби її вивчення як однієї з форм ПКв робилися більше тридцяти років. Так, відома бібліотекознавець А. Чачко відзначала, що хоча проблема самоосвіти спеціалістів наукових бібліотек ще недостатньо розроблена, її особливості очевидні [15]. Здійснюючи наукові дослідження у галузі бібліотекознавства, вчені в останнє 20-річчя минулого століття значну увагу приділяли й специфіці БС. На відміну від ХХ ст., коли тільки закладалися процеси з вивчення особистого вдосконалення професіоналізму, нині основним є принцип розвитку і саморозвитку. Особливо це актуально для бібліотечної науки.

Для сучасного спеціаліста-бібліотекаря науково-інформаційна діяльність є насамперед повсякденною працею [9]. Як бачимо, саме поняття "спілкування" досить-таки узагальнене. Деякі вчені виділяють безпосередньо бібліотечне спілкування [8] в окреме галузеве поняття у сфері бібліотекознавства [13], взаємин індивідів, за сприяння яких і починається спілкування, що зумовлює як його стиль, так і форму [6]. Необхідність розгляду та розвитку значення терміна БС можливе в певному зв'язку як, наприклад, "специфічна форма взаємодії суб'єктів у процесі бібліотечного обслуговування — насамперед бібліотекаря і читача, який звернувся до бібліотеки для задоволення інформаційних потреб" [2]. Цей напрям доволі різнобічно подано у працях С. Єзової [5; 6]. Вона та інші російські дослідники вважають, що саме поняття "спілкування", "культура спілкування" створюють пе-

редумови для глибшого проникнення в їхні сутнісні характеристики, для створення наукової бази прикладного дослідження цих феноменів у бібліотечній галузі.

Термінологічна інтерпретація поняття "бібліотечне спілкування" формулюється таким чином: "Це взаємодія людей, яка обумовлена їхніми потребами в життєдіяльності, що реалізується у процесі бібліотечно-інформаційної діяльності" [7]. Проте термін БС можна і потрібно розглядати значно ширше. При цьому варто відзначити, що не доцільно відокремити спілкування від комунікативних зв'язків. При-міром, російські вчені дотримуються думки, що поняття комунікації в бібліотечній справі у кінцевому підсумку зводиться до спілкування [13]. Орієнтуючись на це визначення, професійне спілкування потрібно віднести саме до розряду індивідуальних форм удосконалення особистого інтелекту в галузі бібліотекознавства. БС як соціально-психологічне явище набуває своєї актуальності при гуманістичному підході до особистості [8], що потрібно відобразити в науково-дослідних розробленнях, які проводяться у галузі бібліотекознавства.

При цьому варто зауважити, що БС виокремлюється як самостійна форма ПКв, зважаючи на специфічну особливість не тільки у галузі бібліотекознавства, а й науки загалом, тобто БС між читачем і працівником бібліотеки необхідно доповнити ще й дослідженням міжпрофесійного спілкування як серед фахівців, так і науковців. Наприклад, Г. Воробйов вважає міжособистісне спілкування основою наукової діяльності [4], будучи переконаним, що воно є однією зі складових частин основ науки. Безпосередній обмін науковою інформацією, як показує практика, є одним з найважливіших важелів розвитку інноваційних проектів у будь-якій науковій діяльності, у тому числі й бібліотекознавстві, а комунікативні процеси — основою соціально-економічної діяльності людини, саме вони визначають методи і засоби управління людьми [1]. Тобто у процесі співпраці важелі взаємовідносин за допомогою спілкування набувають особливого значення, тим самим удосконалюючи бібліотечно-інформаційні процеси, сприяючи ефективнішому керуванню персоналом, а для цього потрібно насамперед взаєморозуміння. Його ж легше досягти при безпосередньому спілкуванні. Г. Воробйов стверджує, що взаєморозуміння — це мета спілкування, тобто його основа: без розуміння відносин неможливо зрозуміти характер спілкування, який будується на основі контактів, складових комунікації [4], які у разі

професійної необхідності потрібно вчасно використовувати. Варто враховувати й те, що "важлива умова спілкування — наявність мети, коли партнери об'єднуються для її успішного досягнення" [4], без чого у принципі неможливий розвиток науки. Як відомо, "взаємний вплив формує загальні переконання, а переконання спонукають до певних професійних дій" [4].

У пропонованій статті робиться спроба розглянути у бібліотекознавстві та суміжних галузях знань саме суто наукове спілкування як одну із форм ПКв. Термін "спілкування" потрібно розглядати значно ширше, оскільки у сучасній дійсності розвиток науки можливий за умови інтеграції процесів, що дають змогу досягти значних результатів у дослідженнях у міждисциплінарних напрямках. Варто зауважити, що безпосереднє спілкування між учасниками наукової комунікації потрібне насамперед для ефективнішого взаємного обміну результатами науково-дослідних розроблень, теоретичними та практичними напрацюваннями у галузі бібліотекознавства та суміжних наукових галузей. Поглиблення поняття БС необхідне й для "диференціації науки" [14] та визначення її місця. Розвиток бібліотекознавства та науки у цілому без професійного спілкування неможливий. А воно здійснюється за такими напрямками: бібліотечне (з прикладним ухилом); наукове (у теоретичному розвитку); а також на певних рівнях: безпосереднє, або міжособистісне, корпоративне, галузеве, міжгалузеве, міжнародне.

На сучасному етапі обмін думками як на міждержавному, так і на міжнародному рівні істотно спрощується завдяки розвитку інноваційних технологій. За типами обміну персональною інформацією через комунікативні канали виокремлюють: професійне спілкування на сторінках наукових журналів (наукова дискусія), особисте листування; за інноваційними засобами зв'язку: професійне спілкування на сторінках електронних наукових журналів (наукова дискусія), електронна пошта, особисті сайти, блоги, соціальні мережі, телебачення, радіо тощо.

Деякі вчені спілкування поділяють на формальне й неформальне [11], причому на недокументному рівні [10; 11]. Відносячи названий метод обміну інформацією до недокументних інформаційних соціальних комунікацій, бібліотекознавці аргументують це тим, що спілкування базується на бездокументній основі, а обмін інформацією здійснюється безпосередньо під час усного спілкування між людьми [11]. Аргумент досить-таки непереконливий. До оперативних методів отримання та розповсюдження професійної інформації належить і безпосередній обмін думками, знаннями і документами водночас на рівні міжособистісних контактів між вченими та провідними фахівцями. Г. Воробійов відносить до міжособистісного спілкування листування, обмін опублікованими та неопублікованими матеріалами, спільні дослідження, зустрічі на міжнародних заходах, доступ до бібліотек та архівів [4], розширюючи саме поняття спілкування, оскільки при мовному або вербальному передаванні інформації можливий навіть й одночасний обмін опублікованими та неопублікованими документами (препринтами, оригіналами статей, тезами, доповідями, у тому числі й на електронних носіях, електронною поштою тощо). Як бачимо, все залежить від бажання та можливості вчених або фахівців, і будь-які обмеження у цьому випадку позбавлені сенсу.

У підвищенні індивідуального рівня професіоналізму значну роль відіграють строки отримання необхідної професійної інформації, при цьому не важливо, якими каналами формального чи неформального спілкування вона надійшла. У науці в процесі обміну знаннями, думками або інформацією важливий сам результат. Для вчених, а це стосується в аналізованому випадку наукових дискусій, пряме передавання

теоретичних матеріалів або документів-аналогів має істотне значення для проведення подальших наукових розроблень, адже отримана інформація може суттєво вплинути або зовсім змінити хід дослідження. Варто зазначити, що при підвищенні індивідуального рівня професіоналізму значну роль відіграє її своєчасне отримання з різних каналів формального та неформального наукового спілкування. Його ж необхідно розвивати та удосконалювати, використовуючи інноваційні комунікативні канали зв'язку.

Найрезультативнішою формою спілкування, як правило, є участь науковців та фахівців у роботі конференцій, симпозіумів, нарад (як наукових, так і науково-практичних) та інших заходів, оскільки саме тут висвітлюються результати або підсумки наукової діяльності. Тому-то участь у цих заходах не тільки важлива, а й престижна. І незалежно від ролі вченого або фахівця у цьому процесі — активної чи пасивної (організатора, доповідача або слухача), — важливий сам факт присутності та готовності до сприйняття інформації про інновації, адже безпосередня участь уможливило отримання ними найоперативніших, найповніших та найдостовірніших відомостей про останні досягнення науки і техніки, створює сприятливі умови для обміну ними і певною мірою впливає на подальший хід розвитку або кардинальну зміну в процесах розвитку теоретичних напрямів чи створення інноваційних бібліотечно-інформаційних технологій. Пряма участь у подібного роду заходах дає змогу взаємозбагатитися безпосередньо у процесі живого професійного спілкування, обмінятися та отримати інформацію, як-то кажуть, з перших уст, не тільки вербальну, а й документальну (препринти, звіти про НДР, оригінали статей, огляди тощо). Використовують науковці й таку можливість, як електронні конференції. А ті з них, хто робить перші кроки в науці або професії, мають змогу безпосередньо познайомитися з колегами, які вже досягли вагомих результатів у теоретичних і прикладних наукових напрямках, почерпнути багато корисного з їхнього досвіду.

До каналів неформального спілкування відносимо експресії, що організовуються у самій установі та за її межами. Під час їхнього проведення бібліотечні фахівці не тільки ознайомлюються з діяльністю споріднених структурних підрозділів, а й налагоджують тісніші контакти з колегами з інших організацій, домовляються про поглиблені дослідження у галузі бібліотекознавства та суміжних дисциплін. Таким чином створюються сприятливі умови для безпосереднього обміну науковими результатами і навичками практичної діяльності як між колективами, так й особисто між спеціалістами.

Спілкування з професіоналами служить додатковим джерелом отримання інформації. Так, через різні причини — відсутність належного фінансування, невинновданно тривалі терміни пошуку науково-технічної інформації, публікацій наукових авторських оригіналів, недостатньо оперативне доставляння матеріалів поштою, несвоєчасне перекладання зарубіжних напрацювань тощо — виникає необхідність міжособистісного спілкування. Тим більше, що проведений аналіз проходження авторських оригіналів у редакціях журналів України показав, що від їхньої підготовки до видання (видавничий технологічний ланцюжок), на жаль, витрачається вдвічі більше часу, ніж в аналогічних зарубіжних виданнях [10]. Оскільки деякі наукові співробітники є членами зарубіжних редколегій наукових журналів, то вони в установленому порядку отримують примірники цих видань і безпосередньо можуть обмінюватися ними з колегами. За результатами досліджень російських колег, 8% вчених цієї країни передплачують зарубіжні журнали [10]. Враховуючи, що досить часто і ціна наукових видань "кусається", безпо-

середній обмін публікаціями у науковому середовищі — вельми актуальне питання з огляду на те, що обмін і пересилання журналів, монографій тощо офіційними каналами займає досить тривалий проміжок часу. При цьому доречно зауважити, що багато вчених мають власні архіви наукових розробок і зібрання документів, від монографій до періодичних та продовжуваних видань, і на певних умовах діляться ними з колегами, які працюють над спільними або суміжними науковими проблемами. Причому треба враховувати, що усні коментарі автора у ході діалогу щодо науково-дослідних розроблень є інколи вагомішим аргументом, ніж записані опубліковане першоджерело.

У процесі міжособистісного спілкування найчастіше виникають нові думки, нові ідеї, про що у свій час наголошував В. Вернадський [3]. Дослідження, які проводяться в останні роки на базі Національної бібліотеки, що носить його ім'я, зайвий раз підтверджують це, як, до речі, й необхідність індивідуального вдосконалення науковцями та фахівцями рівня професійних знань і у своїй галузі, і у суміжних дисциплінах. Одним із шляхів цього є міжособистісне спілкування, що сприяє обміну науковими даними, ідеями, знаннями, зрештою, науковим дискусіям, які інколи переносяться й на сторінки наукових періодичних, а трапляється й монографічних видань, і ведуться ці дискусії інколи між двома або більше авторами з актуальних для наукової спільноти, але частіше з вузькоспеціальних наукових і науково-практичних проблем.

Як бачимо, професійне спілкування досить багатогранне. Використовувані в його ході комунікативні канали зв'язку, в тому числі й інноваційні, різноманітні: від індивідуального спілкування до безпосереднього обміну результатами наукових розроблень, тобто документами (звітами про НДР і ДКР, пояснювальними записками до них, звітами про патентний пошук, авторськими оригіналами статей, проектами, ідеями тощо).

Досліджуючи міжособистісне спілкування між науковими співробітниками у бібліотекознавстві та суміжних галузях як один із ефективних засобів підвищення фахового рівня науковців та бібліотечних співробітників, приходимо до висновку, що необхідно:

- сприяти участі вчених, провідних фахівців у міжнародних симпозиумах, конференціях та інших заходах;
- заохочувати дискусійні форми спілкування;
- налагоджувати міжособистісні професійні контакти між науковцями, котрі працюють у галузі бібліотекознавства, спеціалістами-практиками, узагальнювати позитивний досвід, нагромаджений у цій сфері.

Міжособистісне спілкування — це ланцюжок, який поєднує різні форми ПКв (навчання, перепідготовка, додаткова освіта, самоосвіта тощо). У науці, як відомо, важливий результат, а на його досягнення значною мірою впливають такі фактори, як обмін ідеями або ж інформацією. Ось чому дослідження впливу спілкування між колегами на зростання рівня професіоналізму, на розвиток науки бібліотекознавства є актуальним сьогодні.

Список використаної літератури

1. Бессонов А. Б. Коммуникативные процессы: роль, место, сущность / А. Б. Бессонов // НТИ. — Сер. 1. — 2008. — № 7. — С. 1—13.
2. Библиотечная энциклопедия / Рос. гос. б-ка ; сост.: Е. И. Ратникова, Л. Н. Иланова ; гл. ред. Ю. А. Гриханов. — М. : Пашков дом, 2007. — 1300 с.
3. Вернадский В. И. Мысль о современном значении истории знаний / В. И. Вернадский // Избранные труды по истории науки. — М., 1981. — 359 с.
4. Воробьев Г. Г. Наука как информационная система / Г. Г. Воробьев // НТИ. — Сер. 2. — 2008. — № 12. — С. 20—30.
5. Езова С. А. Об операционализации понятий "общение", "культура общения" и их библиотечных модификаций / С. А. Езова // Библиосфера. — 2008. — № 1. — С. 33—37.
6. Езова С. А. Уточнение понятия библиотечное общение / С. А. Езова // Науч. и техн. б-ки. — 2005. — № 5. — С. 50—57.
7. Езова С. А. Виды библиотечного общения / С. А. Езова // Науч. и техн. б-ки. — 2010. — № 6. — С. 54—61.
8. Езова С. А. Библиотечное общение как феномен исследования : монография / С. А. Езова. — М. : Либерея-Бибиформ, 2007. — 160 с.
9. Казаринова И. Н. Курс "Методология и методика НИР в подготовке современного библиотечного специалиста" // Непрерывное библиотечное образование : бюллетень. — 2002. — № 7—8. — С. 23—32.
10. Кугель С. А. Информационное поведение ученых представителей научной элиты / С. А. Кугель, О. М. Зусьман, В. А. Минкина // НТИ. — Сер. 1. — 1995. — С. 12—18.
11. Коршунов О. П. Система документальных коммуникаций (СДК) / О. П. Коршунов // Вестник МГУКИ. — 2003. — Т. 2. — С. 121—126.
12. Лудченко А. А. Основы научных исследований : учеб. пособие / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Примак. — К. : О-во "Знання", КОО, 2000. — 114 с.
13. Лукашов И. В. Изучение статуса библиотековедения (60-е — первая половина 70-х годов) / И. В. Лукашов // Российское библиотековедение: XX век. Направления развития, проблемы и итоги. Опыт монографического исследования. — М., 2003. — 432 с.
14. Румянцева Н. Л. Развитие цивилизации и развитие науки / Н. Л. Румянцева // НТИ. — Сер. 1. — 2007. — № 3. — С. 1—10.
15. Чачко А. С. Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации / А. С. Чачко. — К. : Наук. думка, 1984. — С. 134.

В статье рассматривается научное общение как способ повышения квалификации работников отрасли библиотековедения. Анализируются формы коммуникации, а также эффективные пути организации обмена информацией.

Scientific communication between bibliography workers as method of improvement of professional skills is examined. Forms of communication and effective ways to organize informational exchange are analyzed.

Надійшла в редакцію 9 листопада 2011 року